

Посилення економічної ролі людини, а з нею й освіти як фактора відтворення бажаних якостей цієї людини у суспільному виробництві, сьогодні змінює співвідношення між матеріальною та духовною сферами на користь останньої. Це зумовлює необхідність вдосконалення змісту освіти та напрямів забезпечення економізації, гуманізації та демократизації. Реалізація цих глобальних напрямів в освіті України ускладнюється проблемами, що пов'язані з розвитком економічної системи, і тому відсутній належний контроль та відчутний захист соціальної сфери, зокрема освіти.

Література

1. Блаут М. Экономическая мысль в ретроспективе / М. Блаут. – М. : Изд-во "Дело" ЛТД, 1994. – С. 197.
2. Маркс К. Твори / К. Маркс, Ф. Энгельс. – Т. 23. – С. 182-183.
3. Marshall A. Principles of Economics / A. Marshall. – London : Macmillan, 1946. – 423 p.
4. Долан Э. Макроэкономика // Э. Долан, Д. Линсей. – СПб. : АО "Санкт-Петербург", 1994. – С. 180.
5. Дорнбуш Р. Макроэкономика / Р. Дорнбуш, С. Фишер. – К. : Вид-во "Основи", 1996. – С. 476.
6. Гаврилишин Богдан. До ефективних суспільств: Дорогокази в майбутнє: доп. Римському Клубові / Б. Гаврилишин; упоряд. В. Рубцов. – Вид. 3-тє, [перероб. та доп.]. – К. : Унів. вид-во "Пульсари", 2009. – 250 с.

Кишакевич Б.Ю., Михац С.О., Дыцьо С.В. Определение образования как экономическая категория

Проанализирована роль образования как фактора воссоздания общественной формы функционирования человеческого фактора, системы производственных отношений, которые отвечают принципам научной организации труда и увеличению показателей ее производительности.

Ключевые слова: образование, производительность труда, экономический рост, рабочая сила, человеческий фактор, материальные ресурсы.

Kyshakevych B.Y., Mykhats S.O., Dytsy S.V. Concerning the definition of education as an economy category

The role of education as a factor in the reproduction of social forms of functioning of the human factor was analyzed in the article, as well as its role in the industrial relations system, consistent with the principles of scientific organization of labor and the growth rate of productivity.

Keywords: education, labor productivity, economic growth, labor, human factors, material resources.

УДК 37.01 Доц. О.В. Врублевська, канд. екон. наук – НЛТУ України, м. Львів

ПРОЕКТУВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ НА ЗАСАДАХ КОМПЕТЕНТІСНОГО ПІДХОДУ

Оновлення змісту і методів навчання у вищій школі на засадах компетентісного підходу з одночасною реалізацією концепції екологізації потребує узгодженого тлумачення основних термінів, які характеризують результати навчання, – компетенції, компетентності, екологічна компетентність. В статті досліджено зміст категорій компетентісного підходу, показано зв'язок між ними, запропоновано модель його реалізації, яка дає змогу проектувати результати навчання, включаючи екологічний компонент, згідно з освітньо-кваліфікаційними характеристиками.

Ключові слова: компетентісний підхід, екологічна компетентність, екологічні компетенції.

Постановка проблеми. Екологізація вищої освіти на засадах компетентісного підходу потребує одночасного впровадження подвійної інновації. При цьому, якщо цілі й шляхи екологізації є достатньо зрозумілими, то поєднання їх з компетентісним підходом спричиняє труднощі внаслідок пов'язаних із ним невизначеностей. Це ускладнює і гальмує оновлення навчальних програм, програм підготовки фахівців, методів навчання і засобів діагностики його результатів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У статті [1] ми дослідили проблему розбіжностей у тлумаченні термінів "компетентність" і "компетенція", яка є перешкодою до подальшого розвитку компетентісного підходу і практичного його застосування. Теоретичні засади екологізації вищої освіти ґрунтовно дослідила І.П. Магазинщикова [2], яка подає також дефініцію екологічної компетентності фахівця.

Мета дослідження – запропонувати практичну модель для оновлення програм підготовки фахівців і навчальних програм дисциплін на засадах компетентісного підходу, яка втілювала б найбільш поширені уявлення про нього і мінімізувала б суперечності, при цьому забезпечуючи головні очікування від його запровадження. Таку модель будемо розглядати одночасно і як інструмент екологізації навчального процесу.

Виклад основного матеріалу. Значення терміна "компетентність" як обізнаність у певному колі питань, спроможність самостійно діяти у визначеному контексті практично не викликає суперечностей. Так само, як не викликає суперечностей значення терміна "компетенція" як сфера повноважень працівника. Дискусії точаться навколо того, як позначити результати навчання: компетенції чи компетентності? В останні два роки в методичних дискусіях в Україні спостерігають відмову від першого терміна на користь другому [1], хоча процес їхнього переосмислення триває. Отже, чи можливе (потрібне) застосування терміна "компетенція" у значенні, відмінному від "сфера повноважень"? Проаналізувавши співвідношення між досліджуваними категоріями, вважаємо, що є місце для логічного, послідовного, несуперечливого застосування обох (рис. 1).

Компетентність – це відносна характеристика особи, вона завжди визнається відносно контексту конкретної діяльності і не існує поза ним, проявляючись "у певній сфері". Компетентність фахівця означає його спроможність виконувати професійну діяльність і повною мірою вирішувати поставлені завдання. Це обізнаність, досвідченість, яка має "зриси", виміри: мовна компетентність – компетентність у сфері користування мовою; предметна компетентність викладача – обізнаність у предметі, який викладається. Пропонуємо визначення екологічної компетентності як компетентності фахівця у питаннях гармонізації системи "природа – суспільство". Аналогічним чином можна визначити соціокультурну, комунікативну, міжособистісну, інші компетентності, перелік яких дасть профіль компетентностей фахівця.

Результати навчання – це досягнення у когнітивній, афективній і психомоторній сферах, які традиційно формулювалися як знання, розумові й практичні уміння, цінності (відношення). Кінцева мета, за досягнення якої відповідає вищий навчальний заклад, – забезпечення відповідності результатів навчання потребам успішного виконання завдань діяльності. Автори компетентісно-

го підходу наголошують на тому, що ринку праці необхідний новий тип освітніх результатів, який не можна звести до набору знань, вмінь і навичок, і який повинен бути орієнтованим на розв'язання реальних завдань. Це результат навчання, більший ніж просто знання, що відповідає головним установкам компетентнісного підходу, які є такими: зсув уваги від знань до вмінь ними користуватись; посилення орієнтації системи освіти на досягнення кінцевого результату; наголос на активізації самостійного мислення і самостійної діяльності студентів; посилення практичної орієнтації навчання. Як назвати цей освітній результат нового типу? Можна і не вигадувати нового терміна, а залишити універсальний штамп "learning outcome". Разом із цим, термін "компетенція" у значенні "здатність діяти" досить вдало може слугувати для позначення такого комплексного результату, і відкидати його, на наш погляд, не варто. На відміну від компетентності, компетенція у психології пов'язана з описом поведінки особи [3], а це якнайкраще відображає спрямованість, сутність компетентнісного підходу. **Компетенція** – це здатність застосовувати знання, вміння та особисті якості для виконання завдань професійної діяльності. Отже, компетенція повинна описуватися за допомогою дієслова.

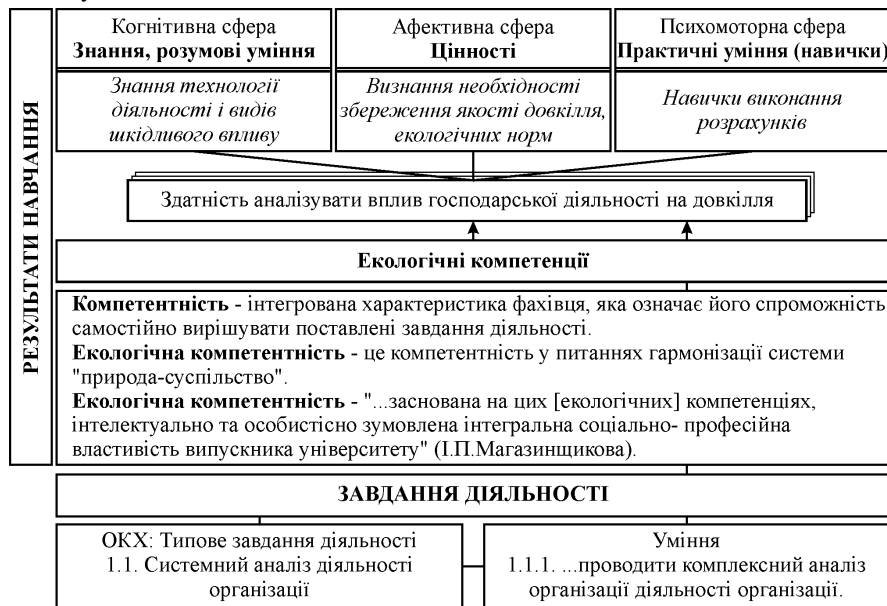

Рис. 1. Зв'язок між категоріями компетентнісного підходу (на прикладі екологічної компетентності менеджера-спеціаліста)

Компетентність особи у певній сфері проявляється через її дії, поведінку, а отже, через компетенції. **Компетентність як інтегрована характеристика** є наслідком оволодіння особою компетенціями. Причинно-наслідковий зв'язок є, на наш погляд, таким: знання, вміння, навички, цінності – це результати навчання першого порядку, компетенції-здатності – другого порядку, компетентність – результат третього порядку, у досягненні якого вирішальну роль ві-

діграє практичний досвід роботи, тобто самонавчання за межами офіційного курсу навчання.

Розглянемо приклад формулювання екологічної компетентності та екологічної компетенції. Візьмемо одне з типових завдань діяльності, передбачених ОКХ спеціаліста за спеціальністю "Менеджмент організацій" [4]: "системний аналіз діяльності організації". Одне з умінь, які необхідні для його виконання, – "проводити комплексний аналіз діяльності організації". Спробуємо інтегрувати екологічну компетентність в ОКХ: компетентний в екологічному сенсі фахівець уміє проводити комплексний аналіз діяльності організації з урахуванням її екологічних аспектів. Він здатний аналізувати вплив господарської діяльності на довкілля – це і є формулювання однієї з екологічних компетенцій. Вона заснована на оволодінні знаннями про технології діяльності й види шкідливого впливу, навичками виконання розрахунків, а також сприйнятті природоохоронних цінностей і норм. Причому зазначені окремі результати досягаються в процесі вивчення різних дисциплін і практичної підготовки. Це означає, що формування компетенції може не завершитися в межах однієї дисципліни.

Здатність менеджера аналізувати вплив господарської діяльності на довкілля є передумовою успішного проведення комплексного аналізу діяльності організації. Екологічна компетентність заснована на цій та інших подібних здатностях-компетенціях. При цьому ми абсолютно поділяємо позицію І.П. Магазинщикова, яка вважає, що "екологічна компетентність – це не сукупність екологічних компетенцій (знань, навичок, вмінь), отриманих внаслідок навчання в університеті, а заснована на цих компетенціях, інтелектуально та особистісно зумовлена інтегральною соціально-професійною властивістю випускника університету" [2, с. 342].

Отже, під час проектування результатів навчання у робочих програмах дисциплін і освітньо-кваліфікаційних характеристиках доцільно прийняти таку формулу для опису компетенції: "здатність діяти... (на основі таких знань, умінь, цінностей...)". На наш погляд, результати навчання за напрямом (програмою) мають формулюватися в освітньо-кваліфікаційній характеристиці фахівця саме як компетенції-здатності, оскільки вони характеризують його поведінку, дії під час виконання конкретних завдань діяльності. "Уміє" тотожне "здатний". Відповідно варто переглянути зміст і результати навчання для кожної дисципліни, підпорядкувавши цілі окремих етапів навчання кінцевому результату. Формулювання результатів вивчення дисципліни може здійснюватися як у термінах компетенцій-здатностей, так і в термінах знань, вмінь, навичок, які, в підсумку, "увійдуть" в певну компетенцію. Перегляд і взаємне узгодження результатів навчання за напрямом і за дисципліною повинно здійснюватися ітераційним шляхом постійно.

Компетентності також можуть наводитися в ОКХ і програмах дисциплін, але їх опис видається нам узагальненням здатностей за окремими сферами прояву, а не завданнями діяльності. На рис. 2 показано зв'язок деяких компетенцій і компетентностей із завданнями діяльності й уміннями менеджера-спеціаліста, передбаченими [4]. Оволодіння компетенцією є передумовою (свідченням) досягнення компетентності в певній сфері, "домені". Так, продемонстрована

на здатність фахівця аналізувати вплив господарської діяльності на довкілля свідчить про його обізнаність в екологічній і технологічній сферах.

Проблемним питанням є не лише місце компетенцій/компетентностей в системі результатів навчання, а й їхня структура, яка для практичних цілей не повинна бути складною. У міжнародних проектах, матеріалах ЄС, нормативних документах МОН України застосовують різні групування компетенцій, ось лише деякі з них: ключові, загальнонаукові, соціально-особистісні, інструментальні, професійні тощо. З практичного погляду, впорядкувати набір компетенцій необхідно передусім за головним критерієм – сфера відповідальності навчального закладу. ВНЗ відповідає за професійну підготовку, отже, на перше місце виходять професійні компетенції, пов'язані з професійною діяльністю, специфічні для неї. Це те, без чого фахівця нема. Тому на цьому, початковому етапі імплементації компетентнісного підходу пропонуємо таку структуру компетенцій: професійні для напряму підготовки; інші. Подальша деталізація з метою створення обов'язкової для застосування схеми на сьогодні, за відсутності нормативних документів, на наш погляд, не є нагальною.

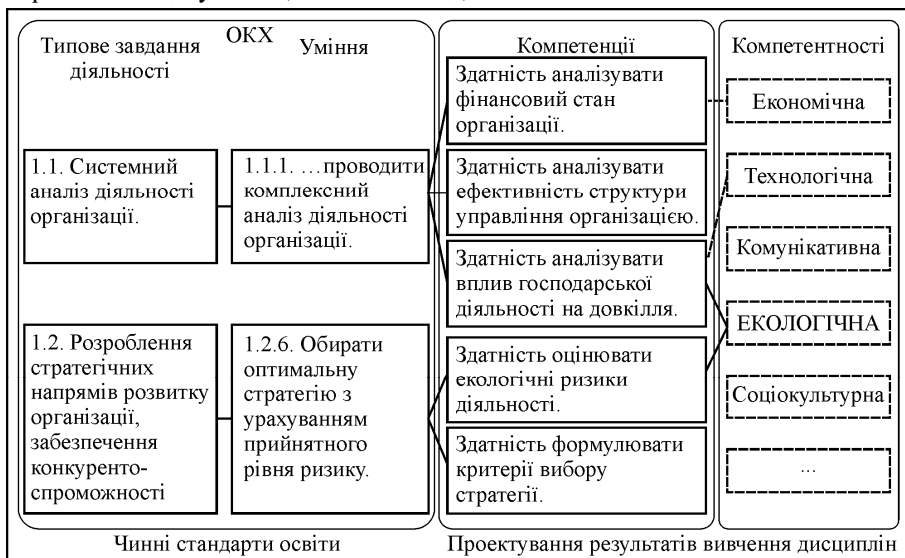

Рис. 2. Модель проектування компетенцій

Висновки. Представлене нами власне бачення принципів практичного впровадження компетентнісного підходу у програми навчання (на прикладі екологічного компонента) відповідає основній меті цього підходу – забезпечити наскрізну увагу до здатностей випускника, які уможливають виконання ним завдань діяльності. Воно дає змогу, незважаючи на дискусії, які тривають з цього приводу, проектувати результати вивчення дисципліни під кутом її ролі у досягненні кінцевого результату. Завдання викладача є такими: ідентифікація компетенцій, які є результатом підготовки за цим напрямом (програмою); визначення завдань дисципліни щодо її внеску у формування компетенцій фахівця шляхом забезпечення набору необхідних знань, вмінь, навичок, цінностей, ви-

бір методів навчання та оцінювання його результатів; аналіз ступеня досягнення цілей дисципліни; аналіз наближення до необхідних компетенцій в процесі вивчення дисципліни; перегляд змісту і методів навчання. Однією з проблем, які перешкоджають виконанню цих завдань, є практична відсутність доступу до ОКХ всіх напрямів підготовки, причому не лише для викладачів.

Література

1. Врублевська О.В. Проектуємо результати навчання: компетенції проти компетентностей / О.В. Врублевська // Теорія та методика управління освітою. – 2012. – № 9. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://tme.umo.edu.ua/docs/9/23.pdf>.
2. Магазинщикова І.П. Екологічна компетентність випускника як мета екологізації вищої лісотехнічної освіти / І.П. Магазинщикова // Науковий вісник НЛТУ України : зб. наук.-техн. праць. – Львів : РВВ НЛТУ України. – 2010. – Вип. 20.12. – С. 337-345.
3. Психологос. Энциклопедия практической психологии. [Электронный ресурс]. – Доступный с <http://www.psychologos.ru/articles/view/kompetenciya>.
4. ГСВО. Освітньо-кваліфікаційна характеристика спеціаліста за спеціальністю 7.050201 "Менеджмент організацій" напряму підготовки 0502 "Менеджмент". – К. : МОН України, 2001. – 31 с.

Врублевская Е.В. Проектирование результатов обучения на основе компетентностного подхода

Обновление содержания и методов образования в высшей школе на основе компетентностного подхода с одновременной реализацией концепции экологизации требует согласованного толкования основных терминов, характеризующих результаты обучения, – компетенции, компетентности, экологическая компетентность. В статье исследовано содержание категорий компетентностного подхода, показана связь между ними, предложена модель его реализации, позволяющая проектировать результаты обучения, включая экологический компонент, в соответствии с образовательно-квалификационными характеристиками.

Ключевые слова: компетентностный подход, экологическая компетентность, экологические компетенции.

Vrublevska O.V. Design of Learning Outcomes within the Framework of Competency-Based Education

Revision of curricula and methods of teaching at higher school on the base of competency-based education together with the "greening" of education concept requires agreed interpretation of main terms for learning outcomes, namely competencies, competences, and "green" competence. The paper examines meaning of the terms and reveals their links. The model for design of learning outcomes (including "green" component) within the framework of competency-based education is proposed. The model links the learning outcomes of a discipline with profile of a graduate.

Keywords: competency-based education, "green" competence, "green" competency.

УДК 613.9-053.81

Доц. М.С. Агеев, канд. техн. наук –

Херсонская государственная морская академия

ЗНАЧЕНИЕ ИНТЕЛЛЕКТУАЛИЗАЦИИ И КОМПЕТЕНЦИЙ В ФОРМИРОВАНИИ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ СТАНДАРТОВ ПО СПЕЦИАЛЬНОСТИ ЭКСПЛУАТАЦИЯ СУДОВЫХ ЭНЕРГЕТИЧЕСКИХ УСТАНОВОК

Обосновано построение системы взаимодействий факторов, образующих структуру интеллектуализации персонала с учетом причинно-следственных связей между ними. Установлено, что значение факторов интеллектуализации и компетенции в формировании образовательных стандартов является определяющим не только в системе обучения курсанта, но и в получаемой квалификации.